

РЕЦЕНЗІЇ

DOI 10.18524/2304-1587.2018.1(32).134306

С. Я. Фурса

доктор юридичних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури, завідувач
вул. Володимирська, 60, Київ, 01601, Україна

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ А. Ю. БАБАСКІНА «КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ»¹

Кредитні відносини та стан їх правового регулювання у цивільному праві в умовах триваючих процесів гармонізації цивільного законодавства України з законодавством ЄС, дає підстави віднести тему монографії А. Ю. Бабаскіна «Кредитні відносини у цивільному праві України» до однієї з актуальних проблем цивілістики. Предметом комплексного наукового дослідження монографії є теоретичні та практичні проблеми зобов'язальних відносин, що виникають на підставі кредитного договору та цивільно-правових договорів, що містять умову про надання комерційного кредиту. Робота складається з передмови, чотирьох розділів, які поділяються на чотирнадцять підрозділів, та висновків. У передмові обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначається його об'єкт і предмет, мета та основні завдання; визначаються ступінь наукової розробки проблеми дослідження, його науково-теоретична та емпірична основа.

Розділ 1 «Категорія кредитні відносини у суспільних науках» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 1.1. «Методи наукового дослідження кредитних відносин у цивільному праві» досліджена сукупність обраних автором методів наукового дослідження. Зокрема, це стосується діалектичного, формально-логічного, системного, соціологічного, порівняльно-правового методів наукового дослідження та методу правового моделювання, що свідчить про достатній рівень володіння автором сучасними методами наукового пізнання. У підрозділі 1.2. «Категорія «кредитні відносини» у суспільних науках (на прикладі економічної теорії та економічної соціології) автором досліджені погляди представників економічної науки та науки економічної соціології на категорії «кредитні відносини» та «кредит». У підрозділі 1.3. «Категорія кредитні відносини в цивільному праві України» доведено, що під кредитом у цивільному праві слід розуміти: а) зо-

¹ Бабаскін А. Ю. Кредитні відносини у цивільному праві України. К.: ТАЛКОМ, 2018. 570 с.

бов'язання, що виникає на підставі кредитного договору або змішаного договору, що містить елементи кредитного договору, наприклад, договір банківського рахунку з умовами кредитування; б) матеріальний об'єкт зобов'язання, що виникає на підставі кредитного договору; в) зобов'язання комерційного кредиту, яке не має окремої договірної форми та встановлено сторонами як умова в цивільно-правових договорах, що є відмінними від кредитного договору. У свою чергу, під категорією «кредитні відносини» слід розуміти врегульовані нормами цивільного права зобов'язані правовідносини, що виникають на підставі кредитного договору, змішаного договору з елементами кредитного договору, а також на підставі цивільно-правових договорів, що містять умови комерційного кредиту.

Розділ 2 «Цивільно-правове регулювання кредитного договору» складається з чотирьох підрозділів. У підрозділі 2.1. «Поняття кредитного договору та його правова природа» автором досліджена правова природа кредитного договору та його окремі види. У дослідженні кредитний договір розглядається як самостійний, поіменованний, консенсуальний, двосторонній, синалагматичний, відплатний, строковий, комутативний, каузальний, формальний договір, договір, що належить до договорів із надання фінансових послуг. Автором заперечується віднесення кредитного договору до публічних, фидуціарних та алеаторних договорів. Доводиться, що наявність в ЦК України норм, які встановлюють субсидіарне застосування до кредитного договору норм ЦК України, що, регулюють договір позики, є прикладом особливого юридичного способу регулювання правовідносин, коли при регулюванні має місце відсилання до регламентації подібних та схожих правовідносин у встановленому законом порядку. Автором дослідженні окремі види кредитного договору та запропоновано передбачити в цивільному законодавстві, як окремий вид кредитного договору, договір про банківський комісійний кредит. У підрозділі 2.2. «Форма кредитного договору та наслідки її недотримання» міститься висновок, що під формою кредитного договору розуміється спосіб вираження узгодженої волі сторін кредитного договору, який потребує фіксації волевиявлення сторін у вигляді паперового або електронного документа. Кредитний договір розглядається автором як формальний договір, наслідком недотримання письмової форми для якого є його нікчемність. У підрозділі 2.3. «Порядок укладення кредитного договору» автор розглядає порядок укладення кредитного договору як урегульований законодавством спосіб дій кредитодавця та позичальника, спрямований на виникнення договірних зобов'язань, та визначення змісту кредитного договору, який, залежно від характеру формування волевиявлення сторін, поділяється на неконкурентний і конкурентний способи укладення договору. У роботі досліджено договірні конструкції, які широко використовуються при укладенні кредитних договорів, зокрема, рамковий договір, договір приєднання, загальні (стандартні) умови. У підрозділі 2.4. «Істотні умови кредитного договору» автором віднесено до істотних умов кредитного договору: предмет договору (вид кредиту за способом його надання, розмір кредиту, валюта кредиту), умови щодо розміру процентів, типу процентної ставки, порядку сплати процентів, у разі застосування змінюваної процентної ставки умови щодо порядку її обчислення та максимальний розмір збільшення процентної ставки за кредитом, строк, на який надається кредит, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

Розділ 3 «Кредитні правовідносини, що виникають на підставі кредитного договору» складається з чотирьох підрозділів. У підрозділі 3.1 «Суб'єкти кредитного договору» автором досліджений суб'єктний склад сторін указаного договору (кредитодавець і позичальник), включаючи можливість виникнення множинності суб'єктів зобов'язання на стороні кредитодавця та позичальника. У підрозділі 3.2. «Матеріальний об'єкт зобов'язання» дослідження як матеріальний об'єкт зобов'язання, що виникає на підставі кредитного договору, визначено грошові кошти (гривня), а за наявності у кредитодавця - резидента генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій - іноземну валюту. У підрозділі 3.3. «Зміст кредитного договору» досліджено зміст кредитного договору як правовідношення. Автором досліджені особливості надання кредиту, зокрема у вигляді кредитної лінії та «овердрафту», момент надання кредиту, підстави для відмови у наданні та отриманні кредиту, підстави для дострокового повернення кредиту тощо, обов'язки позичальника щодо повернення кредиту та сплати за ним процентів та непроцентних платежів. У підрозділі 3.4. «Відповідальність сторін кредитного договору» автором досліджено форми цивільно-правової відповідальності сторін кредитного договору, зокрема: відшкодування збитків; сплата неустойки, сплата процентів річних та інфляційних нарахувань на прострочену суму. Автором розглянуті правові наслідки безпідставного невиконання кредитодавцем обов'язку з надання позичальнику кредиту або його частини.

Розділ 4 «Кредитні правовідносини, що виникають на підставі цивільних договорів, які містять умови комерційного кредиту» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 4.1. «Поняття комерційного кредиту та його правова природа» автор дослідив правову природу поняття «комерційний кредит», під яким автор розуміє: а) зобов'язання комерційного кредиту, яке не має окремої договірної форми, та встановлюється сторонами як умова в інших цивільно-правових договорах; б) умову цивільно-правового договору, на підставі якої виникає зобов'язання комерційного кредиту. У підрозділі 4.2. «Види комерційного кредиту в цивільному праві України» автором досліджено чотири визначені законом види комерційного кредиту: відстрочення оплати товарів (робіт, послуг); розстрочення оплати товарів (робіт, послуг); надання грошових коштів у вигляді авансу; надання грошових коштів у вигляді попередньої оплати. У підрозділі 4.3. «Цивільно-правове регулювання комерційного кредиту в Україні» автором розглянуто особливості правового регулювання комерційного кредиту з позицій його порівняльної характеристики з фінансовим (грошовим) кредитом.

У висновках надається узагальнення та шляхи вирішення теоретичних проблем, що полягають у вдосконаленні понятійного апарату, правової природи кредитних відносин у цивільному праві України, елементів кредитного договору, пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства та практики його застосування учасниками цивільних відносин.

Обрана структура монографії дала змогу автору послідовно й системно проаналізувати широкий спектр питань, які стосуються проблематики, що досліджувалась. Автор виклав матеріал логічно, із дотриманням відповідного співвідношення загальних та конкретних питань, сформулював необхідні наукові дефініції. Тому монографія А. Ю. Бабаскіна «Кредитні відносини у цивільному праві України» є комплексною і фундаментальною

науковою працею, що виконана на актуальну тему та має наукову й практичну цінність. Результати дослідження можуть бути використані науковцями, суддями, адвокатами, викладацьким персоналом ВНЗ, слухачами та студентами, працівниками кредитної сфери.

Рецензія надійшла до редакції 03.06.2018